

Indenrigsminister, som desuden, saavidt jeg kan mærke, ikke ønsker at indblandes i denne Forhandling, der altsaa føres uden Deeltagelse fra Regjeringens Side, sige at vi skrive et Program for en vordende Indenrigsminister. Jeg troer ikke, at Repræsentationen bør skrive Ministerprogrammer eller betegne sin Beslutning paa denne Maade — jeg haaber, at Beslutningen og Udtalelsen deraf vil have Bægt nok uden dette. Dernæst er der med Hensyn til Sagen selv et Punkt, som man fra een Side kunde være tilbøielig til at gaae stiltende hen over, men som det ikke er rigtigt saaledes at unddrage Blikket, fordi Spørgsmaalet dog, forinden Sagen bliver færdig, vil dukke op. Man siger, at denne Lov ikke er en Evangslov; men det er den dog tilfids, idet den giver Fæstebønderne eller egentlig deres Efterladte, Magt til omstøder at fremtvinge Ophøret af Fæstevæsenet for hvert enkelt Sted. Men jeg accepterer dette; det er en yderst human Evangslov, der sigter til at løse et Forhold, hvilket jeg selv tidligere har sagt, at vor Lovgivning ikke længer magtede fremdeles at behandle efter dets oprindelige Charakter. Den Forudsætning, hvorpaa det hele Forhold hvilede, er nemlig forrykket. Dernæst er det udtalt, at dette Forslag var skrevet saaledes, at det ikke anerkjendte nogen Medietendomsret hos Fæsteren til Gaarden, og at dette var et Fortrin derved. Jeg har heller aldrig troet, en enkelt Fæster havde en saadan Medietendomsret, men jeg troer dog, at der er noget Andet, som ogsaa maa være underforstaaet her, for at Forslaget tilstrækkeligt kan forklares; thi jeg veed ikke, med hvilken Ret Lovgivningen skulde gaae hen og fastsætte, at Fæstebøndens Efterladte i et vist Tilfælde kunne forlange en Gaard sat til Auction og faae en vis Deel af Gaardens Værdi udbetalt, naar man ikke havde et vist Rettsgrundlag, naar man alene stod paa et moralsk Standpunkt. Naar der slet ikke er Andet i Forholdet end et saadant Humanitetshensyn, saa kan man ikke, naar det berører Formuesrettigheder mellem Mand og Mand, forvandle det til juridisk Ret og Lov. Men er der end ikke nogen Medietendomsret for den enkelte Fæster til den enkelte individuelle Etendom, saa exi-

sterer der dog en fra Fortiden nedarvet Ret for hele Fæstebefolkningen til at finde sin Ernæring paa Fæstejorden. Det er dette Forhold, som efterhaanden er blevet forrykket af sig selv. Da Staten befordrede Selveien- dom, og da Udbredelsen af Selveien- dom til- sidst antog et saadant Forhold, at man kunde frygte for, at tilfids enkelte Dele af Fæstebefolkningen vilde komme til at opgive Fæstet paa høist ubillige Vilkaar, saa indtraadte der for Staten et Krav til at sørge for den til- bageblevne Fæstebefolkning, til at sørge for, at den paa en billig Maade kunde komme ud af dette Forhold; thi Enhver vil erkjende For- holdets Ubillighed, naar man tænker sig det sidste samlede Fæstegods, og da tænker sig, at Gods- eieren efterhaanden vilde sætte hver eneste Gaard, der blev fæsteledig, til Auction og tage hele Provenuets. Dette er ham ikke formeent efter den bestaaende Ret; men det vilde i Vir- keligheden være en Ubillighed, som indeholder en Ophøring for Staten til at gribe ind i Forholdet, og det er dette Fundament, hvorpaa man ene kan bygge, idet Staten siger, at den ikke ad anden Vej vil indgribe, at den vil lade Forholdet ordne sig selv, naar Gods- eieren, i det Tilfælde, hvor ellers hans Ubil- lighed vilde indtræde, gjør en Opoffrelse. Her er Spørgsmaalet: Kan man paalægge Gods- eieren denne Opoffrelse, uagtet han er i Besiddelse af en, ved ingen positiv Bestemmelse indskrænket Ret til at sælge? Staten har ikke i Tide lagt Mærke til, da den begyndte at be- gunstige Selveien- dom, at den ubetingede Ret til at sælge med Tiden vilde blive en Ret til at convertere Fæstestedet til en strax meget værdifuldere Gjenstand, men naar Retten be- nyttedes uden alt Hensyn, til Skade for Fæste- befolkningen, og har derfor forsømt at knytte dertil en Betingelse til Gunst for denne sidste. Der kan derfor nu være Anledning til lige- som at affjøre Eieren den Ret til ubetinget Salg, ved at indrømme ham Noget, hvortil han ikke før var berettiget, og det er slet i disse Grundtræk til et vordende Lovforslag, men det er atter et Punkt, for hvilket jeg ikke kan finde nogen Begrundelse, men som staaer her som en total Vilkaarlighed, naar man ikke gaaer ind paa de Spørgsmaal, jeg har